

Keywords: the system of sport recreation activities, pre-school children with autism spectrum disorders, corrective work.

Стаття надійшла до редакції 04.05.2017 р.

Статтю прийнято до друку 14.05.2017 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Супрун М.В.

УДК 86-056.313

Савицький А.М.

ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАЧАННЯ ДІТЕЙ З СИНДРОМОМ ДАУНА У ГОМОГЕННИХ КЛАСАХ

У статті на основі аналізу наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників розглядається проблема організації індивідуалізованого навчання дітей з синдромом Дауна; проводиться аналіз дієвих форм і методів індивідуалізації навчання цих дітей; аналізуються дані щодо психофізичного профілю дитини з даною генетичною патологією, здійснюється дослідження анатомічних та біологічних складових розвитку психічних процесів дітей з синдромом Дауна; виявляються особливості в переважній обробці зорово-просторової інформації та відповідних можливостей експресивного мовлення; робиться психофізичне обґрунтування застосування індивідуалізованого навчання в процесі розвитку дітей з синдромом Дауна; виявляються фізіологічні основи розвитку психіки цих дітей та вивчаються слабкі і сильні сторони навчальної діяльності дітей з даною генетичною патологією.

В статті висвітлюються концепції індивідуалізованого навчання дітей з синдромом Дауна в умовах інклюзивної освіти. Детально розглядається психомоторний розвиток дітей з даною генетичною патологією і пов'язані з ним основи здобуття освіти в молодшій школі. Здійснено аналіз сучасної спеціальної літератури щодо особливостей застосування форм і методів індивідуалізації в процесі розвитку дітей з синдромом Дауна в освітніх закладах. Визначено основні методологічні положення навчання цих дітей в умовах інтеграції до загальноосвітніх навчальних закладів.

Ключові слова: діти з синдромом Дауна, індивідуалізація, індивідуалізоване навчання, інклюзивна освіта, психомоторний профіль.

Діти з відхиленнями психофізичного розвитку мають, як відомо, сталу соціальну та освітню дезадаптацію, яка обмежує можливості їхньої інтеграції в суспільство. У зв'язку з цим вони потребують постійного догляду та опіки (Т.К. Белякова, В.І. Бондар, Л.С. Вавіна, В.В.Засенко, А.В.Кігчак, М.О.Козленко, В.Г. Петрова, А.А. Самородський, В.М. Синьов, Н.М.Стадненко, О.П. Хохліна та ін.). Для людей із обмеженими можливостями необхідні спеціальні економічні, юридичні, соціальні та медичні гарантії (Л.Г. Камсюк, А.В. Кігчак, Л.В. Міхєєва).

Індивідуалізація навчання є одним з основних напрямлень, за яким відбувались багато чисельні пошуки у педагогіці. Для формування новітніх підходів до індивідуалізованого навчання дітей з психофізичними порушеннями, зокрема дітей з синдромом Дауна, особливого інтересу набуває аналіз принципів та методів, що накопичила педагогіка.

У психолого-педагогічній літературі питання корекційно-розвивального навчання розумово відсталих дітей ґрунтовно представлено у дослідженнях зарубіжних та вітчизняних учених. Визначено основні напрямки навчання дітей зазначеної категорії, з'ясовано труднощі в опануванні змісту шкільних предметів та окреслено шляхи вдосконалення навчального процесу (В.І. Бондар, В. В. Воронкова, М.Ф.Гнезділов, Г. М. Дульнєв, І.Г. Єременко, М. О .Козленко, Н.П. Кравець, В. О. Липа, Г.М.Мерсіянова, С.Л.Мирський, В.Г.Петрова, М. М. Перова, Б. І. Пінський, В. М. Синьов, К.М.Турчинська, О.П. Хохліна та ін.).

Проблемою методів навчання осіб з обмеженнями психофізичного розвитку займались сучасні вітчизняні та іноземні фахівці в галузі корекційної педагогіки та психології (В. Бондар, Ю. Бріскін, Т.Гаврилова, О. Глоба, В. Липа, Б. Сермєєв, В. Синьов, Є. Соботович, Н. Стадненко, В. Тарасун, А.Шевцов, М. Шеремет та ін.). Провідні дослідники психомоторного розвитку дітей з синдромом Дауна сучасного періоду М. Бруні, С. Вайнерман, Н. Гіренко, П. Лаунтеслагер, П. Уіндерс та ін.

За багатьма психологічними характеристиками дітей з синдромом Дауна ми відносимо до категорії молодших школярів із труднощами у навчанні. Ця категорія учнів відрізняється від дітей норми і має свої специфічні особливості у навчальній діяльності.

По-перше, це діти з низьким рівнем научуваності: в класі вікової і психологічної норми вони, як правило, вважаються невстигаючими. Враховуючи, що низька научуваність розглядається нами як наслідок несформованої початкової мотивації, то, по-друге, діти молодшого шкільного віку, що мають труднощі у навчанні, - це діти із зниженим рівнем оволодіння знаннями, з несформованими інтелектуальними вміннями і низькою шкільною мотивацією, яка часто має наслідки некомфортного становища учнів в системі міжособистісних стосунків в класі. По-третє, це діти з порушеннями соматичного і психічного здоров'я. [2, с.29]

Вказані особливості повинні визначати специфіку і корекційну спрямованість цілісного педагогічного процесу даної категорії дітей в умовах гомогенного класу. В той же час навіть в гомогенному класі учні характеризуються індивідуальними відмінностями у рівні інтелектуальних умінь, шкільної мотивації, особливостями персонального становища в системі міжособистісних стосунків. Наявність таких відмінностей обумовлює необхідність внутрішньокласної індивідуалізації навчальної роботи учнів гомогенного класу.

Програма педагогічних заходів індивідуалізації дітей з синдромом Дауна в гомогенному класі повинна бути побудована з урахуванням як загальних психологічних характеристик дітей даної категорії, так і індивідуальних відмінностей учнів.

Відповідно до парадигми сучасної освіти, навчання повинно бути розвиваючим, тобто спеціально спрямованим на розвиток учнів (Ю. Бабанський, В. Давидов, Л. Занков, І. Лернер та інші). [4, с.12]

Індивідуалізація навчання є тісно пов'язаною з розвиваючим навчанням, формуючи його зміст (А. Кірсанов, З. Калмікова, І. Унт, І. Якіманська). Питання індивідуалізації навчання дітей з синдромом Дауна у зв'язку з цим мають розглядатися саме з позицій розвивального навчання.

Методологічною основою розвивального навчання є концепція про провідну роль навчання у психічному розвитку дитини висунута Л. Виготським. В порівнянні з ідеями Ж. Піаже, який вбачав, що навчання не повинно позбавляти дитину можливості самому відкривати для себе що-небудь і, як наслідок, повинно враховувати лише досягнутий рівень розвитку учнів, Л. Виготський вважав вірним таке навчання, яке, орієнтуючись на «завтрашній день дитини», на зону його найближчого розвитку, веде за собою дитину. Висновок, до якого нас в даному випадку приводить учення Л. Виготського, такий: повноцінний психічний розвиток, який забезпечує навчання, передбачає не тільки розвиток інтелектуальної сфери учнів, але й їх особистісне зростання.

В торії діяльності (О. Леонтьєв) позитивний вплив на процес розвитку пов'язується з керуванням провідною діяльністю, якою в молодшому шкільному віці є навчальна діяльність. Узагальнення наукових даних про структуру навчальної діяльності (Г. Вергелес, В. Давидов, А. Маркова, Д. Ельконін) дозволяє виділити в ній два основних компоненти – мотиваційний і операційний. Будучи пов'язаною з навчальною діяльністю, індивідуалізація навчання учнів молодшого шкільного віку структурно може бути представлена як проєкція структури навчальної діяльності. Зміст мотиваційного компоненту індивідуалізації навчання можливо розглядати як комплекс наступних заходів:

- вивчення особливостей шкільної мотивації учнів;
- постановка первинних педагогічних задач в роботі з кожним учнем, з урахуванням вихідного рівня шкільної мотивації;
- розробка і застосування системи способів індивідуального педагогічного впливу, спрямованих на покращення шкільної мотивації;
- аналіз отриманих результатів, коректування програми індивідуалізованого навчання.

Зміст операційного компоненту може бути представлений таким же чином.

Розглядаючи особливості індивідуалізації навчання дітей з синдромом Дауна молодшого шкільного віку і визначеними у них труднощами у навчально-пізнавальній діяльності відмічаємо, що в даному випадку під індивідуалізацією ми маємо на увазі надання допомоги дітям даної категоріальної групи в реалізації їх права на отримання повноцінної освіти, що передбачає вплив на особистість в цілому, якісне і кількісне покращення провідної діяльності, корекція індивідуальних порушень розвитку.

В якості основних принципів педагогічної корекції дослідниками визначаються наступні:

- принцип нормативності розвитку (визначає наявність еталону розвитку на різних вікових етапах);
- принцип корекції зверху до низу (створення зони найближчого розвитку особистості і діяльності дитини);
- принцип системності (потребує усунення причин наявних відхилень у розвитку, в відмінності від симптоматичної форми корекції, яка побудована у відповідності до симптому). [6, с.47]

Як вже зазначалося, труднощі у навчально-пізнавальній діяльності дітей з синдромом Дауна обумовлені, перш за все недостатнім рівнем розумового розвитку, рівнем пізнавальних інтересів і, як наслідок, низьким рівнем наукованості, що поглиблюється низькою шкільною мотивацією. Навчання таких дітей повинно стимулювати перебудову всієї особистості. Однак за думкою Н. Менчинської, різні сторони особистості виявляють різний ступінь корекції при цій перебудові, значно складніше піддається змінам саме наукованість. Також автор відмічає, що для того щоб підвищити наукованість, потрібна тривала корекційна робота педагога, спрямована на формування прийомів розумової діяльності, позитивної мотивації до навчання. [2, с.89]

Відмічаємо, що в психолого-педагогічній літературі використовуються поняття «прийоми навчальної роботи», «прийоми розумової діяльності (роботи)», «вміння навчально-пізнавальної діяльності», «уміння навчальної праці», причому трактування різне. В контексті нашого дослідження нам підходить точка зору Е. Кабанової-Меллер, яка поняття «прийоми розумової діяльності» і «прийоми навчальної роботи» вважає близькими за змістом і зауважує, перше поняття частіше використовується в психологічних дослідженнях, друге – в педагогічних науках. Причому оволодіння прийомами навчальної роботи є основою, на якій у молодших школярів формуються навчальні уміння. [6, с.76]

Питання формування шкільних умінь і навичок неодноразово розглядалося різними дослідниками в контексті психолого-педагогічних проблем: оптимізації навчально-виховного процесу (Ю. Бабанський); побудова змісту шкільної освіти (М. Скаткін, І. Лернер, В. Краєвський); формування навчальної діяльності молодших школярів (Г. Вергелес); індивідуалізація навчання (І. Унт); формування пізнавальної діяльності молодших школярів (Н. Тализіна). [2, с.39]

В сучасні педагогіці уміння визначається, як «... можливість (готовність) суб'єкту виконувати ту чи іншу дію у відповідності до мети і умов, в яких необхідно діяти ». Також маємо зазначити про використання даного поняття в педагогіці у різних значеннях і часто під ним розуміється наступне:

- уміння елементарного опанування дією, за яким може сформуватися навичка;
- складне уміння, до складу якого входять прості уміння і навички;
- уміння найвищого порядку, яке визначається як уміла діяльність в певній області знань.

[7, с.27].

В психологічній літературі дане поняття використовується у двох аспектах: діяльнісному (уміння здійснювати яку-небудь діяльність) і операційному (уміння виконувати певні дії, операції). Ряд авторів (Е. Кабанова-Меллер, Н. Тализіна, Т. Шамова) поділяють уміння на три групи: спеціальні (специфічні для конкретної предметної діяльності), загальнодіяльнісні (уміння самоуправління навчальною діяльністю) і інтелектуальні (прийом логічного мислення).

Інша група дослідників (Ю. Бабанський, М. Скаткін, І. Лернер) диференціюють навчальні уміння на спеціальні і загально навчальні. Інтелектуальні (навчально-інтелектуальні) уміння в якості підгрупи включаються науковцями до складу загально навчальних умінь. Під інтелектуальними уміннями авторами розуміється: «... оволодіння учнями способами мисленнєвої діяльності, постановки і вирішення проблеми, а також прийомами логічного мислення».

До складу групи інтелектуальних умінь також відносять: уважно сприймати інформацію, раціонально запам'ятовувати, логічно осмислювати початковий матеріал, відрізнити суттєві ознаки від несуттєвих, переходити від загального до окремого, аргументувати (К. Індре).

До загально навчальних інтелектуальних умінь, формування яких потрібно забезпечити в початковій школі, відносяться оволодіння таким прийомами, як мисленнєвих аналіз, інтелектуальна рефлексія, пошукове планування.

Спрямованість на корекцію і формування у учнів загально інтелектуальних умінь повинна, в першу чергу вирізняти процес навчання дітей молодшого шкільного віку з синдромом Дауна. В цьому контексті необхідно розглянути питання формування навчальних умінь.

Враховуючи теорію поетапного формування розумових дій (П. Гальперін, Н. Талізін), процес формування умінь і навичок потрібно розуміти як процес керування навчальною діяльністю учнів, що передбачає поступове переведення дії із зовнішнього (практичного) до внутрішнього (психічного) плану. В дослідженні Ю. Максименко вказано на результативність поетапного формування у учнів з затримкою психічного розвитку дій самоконтролю. В той же час маємо зауважити, що застосування на практиці теорії поетапного формування розумових дій, передбачає алгоритмізацію та регламентацію діяльності учнів. [4, с.113]

Характеризуючи даний підхід у навчанні А. Дмитрієв називає наступні методи педагогічного керування, а саме:

- збільшення загального відсотку самостійної роботи учнів;
- використання завдань на виховання у дітей умінь самостійно знаходити способи застосування правил, обґрунтовуючи свої дії;
- введення завдань, виконання яких сприяє переходу від виконання за зразком – до виконання в нових умовах;
- організація творчих вправ.

Організуючи процес формування загально інтелектуальних умінь у дітей з синдромом Дауна потрібно, по-перше, спиратись на принципи формування цих умінь у дітей з нормальним розвитком, по-друге, враховувати особливості пізнавальної діяльності дітей даної категорії. Їх знижена навчальність, не сформованість пізнавальних мотивів шкільного навчання, низький рівень зацікавленості таких дітей в підвищенні рівня своєї навчальної діяльності, визначають складність процесу формування у них інтелектуальних умінь.

Виходячи з розроблених рівнів сформованості навчальних умінь (А. Дмитрієв) процес формування даних умінь потрібно представити у два етапи:

- підготовчий етап (формування загально навчальних інтелектуальних умінь характеризується наступними особливостями: відсутня потреба у вдосконаленні своєї мисленнєвої діяльності, мотиваційне забезпечення досягається за допомогою зовнішньої сторони цього процесу; інтелектуальні уміння формуються на не навчальному матеріалі, з метою того, щоб вони виступали не як побічний результат оволодіння знаннями, а як об'єкт цілеспрямованої дії; в результаті учні оволодівають первинними уміннями як здібністю виконувати дію, здійснюючи пошук способів її виконання на матеріалі обмеженого кола завдань);

- основний етап (зусилля вчителя спрямовані на формування у учнів потреби у вдосконаленні своєї навчальної діяльності через оволодіння інтелектуальними уміннями; інтелектуальні уміння застосовуються і вдосконалюються на матеріалі окремих навчальних предметів, а потім переводяться на між предметну основу; в результаті навчання учні оволодівають спочатку первинними інтелектуальними уміннями – засобами спроб і помилок знаходити спосіб виконання дії, що дозволяє більш успішно оволодівати знаннями в певній області).

Підготовчий етап процесу формування інтелектуальних умінь у дітей з синдромом Дауна має принципове значення тому, що дозволяє визначити адекватні їх психологічним особливостям задачі індивідуалізації навчання. Питання формування загально навчальних умінь в нашому дослідженні розглядаються виключно в рамках підготовчого етапу.

В нашому дослідженні ми використовуємо поняття «шкільна мотивація» маючи на увазі сукупність мотивів (цілі, емоції) учнів, що визначають його ставлення до шкільної навчальної дійсності, в яку він має бути включений.

Питання формування шкільної мотивації розглядаються в педагогіці при вивченні таких проблем, як формування пізнавальних інтересів у дітей шкільного віку (Г. Щукіна), оптимізація навчально-виховного процесу (Ю. Бабанський), організація проблемного навчання (А. Матюшкін), побудова педагогічного процесу на особистісно-гуманній основі (Ш. Амонашвілі).

В дидактиці методи і прийоми мотивації навчально-пізнавальної діяльності більш повно

представлені у працях Ю. Бабанського, який на основі діяльнісного підходу виділяє в окрему групу методи стимулювання навчально-пізнавальної діяльності школярів. По-перше, це методи стимулювання пізнавальних процесів, по-друге, методи стимулювання відповідальності. При чому до першої групи методів автор відносить: метод емоційного стимулювання (передбачає застосування прийомів створення ситуації зацікавленості), метод пізнавальної гри, створення ситуації успіху шляхом надання диференційованої допомоги. [2, с.58]

При відборі методів і прийомів створення позитивної мотивації в процесі навчання Ш.Амонашвілі рекомендує дотримуватись наступних умов:

- встановлення в процесі навчання загальної атмосфери взаємної поваги і довіри;
- керування навчальним процесом у формі співробітництва, співтворчості педагога і учнів;
- створення умов для вільного вибору педагогічно рівнозначних, але суб'єктивно для учня різноманітних навчальних матеріалів.

За думкою І. Кулагіної, одним з головних завдань педагогів в роботі з дітьми із порушеннями психічного розвитку є формування у них двох мотивів – мотивації досягнення успіху у навчанні і навчальних інтересів. Факторами, що сприяють формуванню високої адекватної самооцінки, а на її сонові стійкої позитивної мотивації є:

- індивідуалізація навчання;
- корекційна спрямованість педагогічного процесу в спеціальному класі;
- особливості педагогічної оцінки;
- режим подовженого дня (здатність дитини проявити себе поза навчальними заняттями).

Формуванню навчальних інтересів учнів з особливостями психічного розвитку, що навчаються у гомогенних класах, вважає І. Кулагіна, можуть сприяти такі фактори, як особливості навчального матеріалу, що дозволяють зробити засвоєння програми більш доступним, ефективні спеціальні методи навчання, пристосовані до психологічних особливостей школярів даної категоріальної групи.

Отже, з позицій розвивального навчання в якості першочергових завдань індивідуалізації навчання дітей з синдромом Дауна потрібно визначити формування у учнів загально навчальних інтелектуальних умінь, позитивної шкільної мотивації, комфортних міжособистісних стосунків в класі.

Вивчаючи категорію розумово відсталих дітей, якими безумовно є діти з синдромом Дауна, зазначаємо про великі досягнення дефектології, зокрема олігофренопедагогіки, у справі навчання дітей з інтелектуальним недорозвиненням в умовах спеціально організованої системи допоміжних інтернатних закладів освіти. Не будемо заперечувати ефективність такого спеціально організованого психокорекційного навчання, лише зауважимо, що досліджувана категорія дітей є неоднорідною в своїй природі і потребує більш диференційованого індивідуального підходу.

Також малоюмовірною ми вбачаємо організацію навчання дітей з синдромом Дауна в режимі масової школи у гетерогенному класі з наповненістю 30 і більше дітей. Ми розділяємо методологічні підходи і принципи інклюзивної освіти та інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку, але беручи до уваги патологічний статус нервової системи дітей з синдромом Дауна, вбачаємо малоефективним їхнє навчання в класі психологічної норми.

Найбільш успішно, за думкою багатьох дослідників даної проблеми в державі (В.І. Бондар, В.Синьов, Т. Ілляшенко) індивідуалізація навчання дітей з синдромом Дауна може бути здійснена в умовах гомогенного класу, а саме в класі корекційно-розвивального навчання («класи вирівнювання», «класи корекції», «класи компенсуючого навчання»). Такі класи мають меншу наповнюваність, через те, за думкою Т. Ілляшенко, тут є змога надавати більше уваги окремим дітям, хоч обсяг і темп засвоєння навчальної програми залишаються незмінними, що робить її невідповідною можливостям багатьох з них.

В нашому дослідженні під гомогенним класом ми розуміємо так звані класи вирівнювання. Назву класів відображає мета, яка перед ними поставлена – «...вирівняти, на скільки це можливо, засобами школи як соціального інституту, освітні можливості учнів із труднощами у навчанні, створити для них найбільш сприятливі умови для подальшого формування особистості у даний віковий період». «Вирівнювання» вважає І. Юрченко, - це, перш за все надолуження втраченого. Хоча, маємо зауважити, що дана назва при розгляді питань індивідуалізації навчання дітей з синдромом Дауна нам здається не

зовсім коректно: «вирівнювання» може також розумітись як «нівелювання відмінностей». За думкою Ю. Гільбуха, термін «вирівнювання» не є науковим, тому, що не вказує на головну особливість навчально-виховного процесу в класі, і може застосовуватись лише як «робочий» термін.

Більш коректнішим терміном, який відповідає меті індивідуалізації навчання дітей зазначеної категорії ми вважаємо: «клас індивідуалізованого навчання», «клас підвищеної індивідуальної уваги», «клас високої індивідуалізації» тощо.

В якості психолого-педагогічних принципів навчання дітей у вищезазначених класах зазначаються:

- введення у зміст навчання розділів, що передбачають усунення прогалин попереднього періоду розвитку;
- використання прийомів і методів з орієнтацією на «зону найближчого розвитку»;
- корекційна спрямованість навчально-виховного процесу, що забезпечує вирішення завдань інтелектуального розвитку, корекції пізнавальної діяльності дитини, спираючись на збережені якості особистості.

Аналізуючи особливості організації даного типу навчання, наголошуємо на можливості забезпечення охоронного режиму навчальної діяльності в класі вирівнювання (наявність додаткового року навчання в початковій школі, додаткові канікули протягом року, невелика наповнюваність класу, скорочена тривалість уроку тощо), який розглядаємо як важливу умову реалізації завдань корекційно-розвивального навчання.

Реалізація принципів навчання у класах вирівнювання досягається за допомогою прийомів і методів до яких відносять: чітку поетапність у вивченні нового матеріалу, збільшення об'єму тренувальних вправ, організація систематичних спостережень, створення системи повторення вивченого матеріалу, практичні дії з предметами, навчальна діяльність з опорою на наочність тощо. Все це, безумовно, дозволяє більш чітко врахувати індивідуальні особливості даної категорії дітей, але, в той же час, недостатня методична розробленість питання про використання в системі корекційно-розвивального навчання дозованої педагогічної допомоги не дозволяє в повному об'ємі застосовувати названі прийоми в шкільній практиці. Між тим саме цей прийом розглядається як найбільш ефективний засіб діагностики і розвитку наукованості, індивідуалізації навчальної діяльності учнів з урахуванням індивідуальних відмінностей в умовах гомогенного класу.

Індивідуальні та індивідуально-групові корекційні заняття, які часто передбачені навчальним планом класу вирівнювання, спрямовані на корекцію індивідуальних порушень в психічному і фізичному розвитку учнів, на розвиток пізнавальних процесів, розумової діяльності, усунення прогалин у знаннях, на виправлення порушень мовлення тощо.

Враховуючи соматичну ослабленість дітей даної категорії, за думкою спеціалістів, тривалість індивідуальних і індивідуально-групових занять не повинна перевищувати 20 хвилин, наповнюваність групи не більше трьох учнів. Індивідуалізація навчання в рамках даної форми пов'язана з наданням кваліфікованої педагогічної допомоги дітям, що знаходяться за межами учнівського колективу і реалізацією поставлених освітніх задач.

Ефективність індивідуально-групових завдань, що проводяться основним вчителем, класу, може бути підвищена, якщо будуть враховані наступні особливості, а саме:

- найбільш характерною особливістю дітей з порушеннями психічного розвитку є їхня низька наукованість, підвищити яку можливо реалізувавши принципи систематичності і спеціально організованої навчальної діяльності, спрямовані на формування загально навчальних інтелектуальних умінь;
- успішність цієї роботи суттєво залежить від необхідної шкільної мотивації (засобом підвищення мотиваційного рівня може бути організація колективної пізнавальної діяльності учнів);
- будучи стимулом індивідуального розвитку дітей, крім підвищення шкільної мотивації колективна діяльність учнів на корекційних заняттях дозволяє також вирішувати і інші завдання, такі як: компенсація дефіциту спілкування учнів, корекція порушень вербальних комунікацій, покращення міжособистісних стосунків в класі, що створює позитивні умови для розвитку окремого учня, проявляючи його індивідуальність;

- підвищити розвивальний ефект таких занять можливо шляхом надання дозованої допомоги в процесі виконання самостійної роботи, ступінь якої залежить від індивідуальних особливостей конкретної дитини.

Отже, підсумовуючи викладене, передбачаємо, що процес навчання дітей молодшого шкільного віку з синдромом Дауна в класі вирівнювання має свої характерні відмінності, які, в першу чергу, дозволять в повній мірі формувати у учнів інтелектуальні уміння, створювати позитивну шкільну мотивацію на основі комфортних міжособистісних стосунків в класі.

З метою підвищення результативності індивідуалізації навчання дітей даної категорії, вважаємо за необхідне застосовувати наступні способи організації навчання:

- включення учнів в колективну діяльність;
- надання їм дозованої допомоги;
- проведення системи розвивальних занять для учнів всього класу.

Аналіз спеціальної психолого-педагогічної літератури і результати дослідження дозволяють зробити висновки:

1) індивідуальний підхід, орієнтований на індивідуально-психологічні особливості учнів з порушеннями розумового розвитку, є дидактичним положенням, складовою педагогічного принципу єдності колективного характеру навчання і врахування індивідуальних особливостей учнів;

2) під індивідуалізацією потрібно розуміти реалізацію даного дидактичного положення, а саме, взаємопов'язаний комплекс організаційно-педагогічних і методичних заходів, спрямованих на створення оптимальних умов для розвитку кожного школяра, формування його індивідуальності;

3) диференціація навчання є окремою складовою індивідуалізації, такою її формою, коли врахування індивідуальних особливостей учнів здійснюється як аналіз загальних, типологічних особливостей дітей, що навчаються у гомогенних групах (клас корекційно-розвивального навчання – форма диференціації навчання дітей з синдромом Дауна);

4) під індивідуалізацією навчання дітей молодшого шкільного віку з синдромом Дауна в дослідженні мається на увазі надання допомоги таким дітям в реалізації їх права на отримання повноцінної освіти, що передбачає вплив на особистість в цілому, вдосконалення навчальної діяльності, корекцію індивідуальних порушень психофізичного розвитку;

5) структурно індивідуалізація навчання дітей з синдромом Дауна з труднощами у навчально-пізнавальній діяльності може бути представлена як проекція структури навчальної діяльності, у вигляді сукупності мотиваційного і операційного компоненту;

6) діти молодшого шкільного віку із синдромом Дауна характеризуються зниженою научаністю, передумовою якої є не сформованість інтелектуальних умінь, низький рівень шкільної мотивації, недостатній рівень пізнавальних інтересів, низький соціометричний статус, що в свою чергу визначає стратегію їх навчання як типологічної групи;

З позицій розвивального навчання можна зазначити, що індивідуалізація навчання розумово відсталих дітей з синдромом Дауна в класах вирівнювання повинна бути спрямована на формування у учнів зазначених умінь і навичок навчальної діяльності.

Використана література

1. Бруни М. Формирование навыков мелкой моторики у детей с синдромом Дауна /М. Бруни // Пер. с англ. А.Курт. – М.:Связь-Принт, 2005, - 212с.
2. Володько В.М. Індивідуалізація і диференціація навчання / В.М. Володько // Проблеми сучасної педагогічної освіти: 36. статей. – Ч.1. – К., 2000.– 136 с.
3. Катаева А.А., Стребелева Е.А. Дошкольная олигофренопедагогика. / А.А. Катаева, Е.А. Стребелева // - М.: Просвещение, 1988. 264с.
4. Коберник Г.І. Індивідуалізація й диференціація навчання в початкових класах: теорія та методика. / Г.І. Коберник // Монографія. – К.: Наук. світ, 2002. – 231 с.
5. Лаутеслагер П. Двигательное развитие детей раннего возраста с синдромом Дауна. Проблемы и решения. / П. Лаутеслагер // Пер. с англ. О.Н. Ертановой. – М., «Монолит», 2003, 346с.
6. Фурман А.В. Психодіагностика інтелекту в системі диференціації навчання. / А.В. Фурман // Книга для вчителя. – К.: Освіта, 1993. – 224 с.
7. Шамова Т.И. Индивидуальный и дифференцированный подход в обучении / Т.И. Шамова // Активизация

обучения школьников. – М.: Педагогика, 1991. 213с.

References

1. **Bruni M.** Formirovanie navyikov melkoy motoriki u detey s sindromom Dauna /M. Bruni // Per. s angl. A.Kurt. – М.:Svyaz-Print, 2005, - 212s.
2. **Volodko V.M.** Individualizatsiya i diferentsiatsiya navchannya / V.M. Volodko // Problemi suchasnoyi pedagogichnoyi osvlti: Zb. statey. – Ch.1. – К., 2000.– 136 s.
3. **Kataeva A.A., Strebleva E.A.** Doshkolnaya oligofrenopedagogika. / A.A. Kataeva, E.A. Strebleva // - М.: Prosveschenie, 1988. 264s.
4. **Kobernik G.I.** Individualizatsiya y diferentsiatsiya navchannya v pochatkovih klasah: teorlya ta metodika. / G.I.Kobernik // Monograflya. – К.: Nauk. svlt, 2002. – 231 s.
5. **Lautslager P.** Dvigatelnoe razvitie detey rannego vozrasta s sindromom Dauna. Problemy i resheniya. / P.Lautslager // Per. s angl. O.N. Ertanovoy. – М., «Monolit», 2003, 346s.
6. **Furman A.V.** Psiholognostika intelektu v sisteml diferentsiatsiyi navchannya. / A.V. Furman // Kniga dlya vchitya. – К.: Osvlta, 1993. – 224 s.
7. **Shamova T.I.** Individualnyi i differentsirovannyiy podhod v obuchenii / T.I. Shamova // Aktivizatsiya obucheniya shkolknikov. – М.: Pedagogika, 1991. 213s.

Савицкий А.Н. Особенности индивидуализации обучения детей с синдромом Дауна в гомогенных классах

В статье на основе анализа научных работ отечественных и зарубежных исследователей рассматривается проблема индивидуализации обучения детей с синдромом Дауна; проведен анализ действенных методов и форм организации обучения этих детей, также анализируются данные относительно психофизического профиля детей с генетической патологией; исследуются особенности анатомических и биологических составляющих психического развития детей с синдромом Дауна; определяются особенности преимущественной зрительно-пространственной обработки информации; делается психофизическое обоснование использования индивидуализированного обучения в процессе развития детей с синдромом Дауна; выявляются физиологические основы психического развития таких детей и изучаются сильные и слабые стороны учебной деятельности детей с данной генетической патологией.

В статье освещаются концепции индивидуализированного обучения детей с синдромом Дауна при инклюзивном образовании. Детально рассматривается психомоторное развитие детей с данной генетической патологией и связанные с ним основы образования в младшей школе. Определены основные методологические положения обучения этих детей в условиях интеграции в общеобразовательные учебные заведения.

Ключевые слова: дети с синдромом Дауна, индивидуализация, индивидуализация обучения, психомоторный профиль.

Savitsky A.N. Peculiarities of individualization of teaching children with Down syndrome in a homogeneous class

In article on the basis of the analysis of scientific works of domestic and foreign researchers the problem of an individualization of training of children with a Down syndrome is considered; also data of rather psychophysical profile of children with genetic pathology are analyzed; features of anatomic and biological components of mental development of children with a Down syndrome are investigated; features of primary visual and spatial information processing are defined; psychophysical justification of use of the individualized training in development of children with a Down syndrome becomes; physiological bases of mental development of such children come to light and are studied strong and weaknesses of educational activity of children with this genetic pathology. Concepts of the individualized training of children with a Down syndrome at inclusive education are covered in article. Psychomotor development of children with this genetic pathology and the related bases of education at younger school is in details considered. The basic methodological provisions of training of these children in the conditions of integration into general education educational institutions are defined. Theoretical and practical bases of special training of children of younger school age with a Down syndrome on the basis of application of special educational techniques are given in article.

Keywords: children with a Down syndrome, an individualization, a training individualization, a psychomotor profile.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2017

Статтю прийнято до друку 14.05.2017

Рецензент: д.псих. наук, професор Шульженко Д.І.